

10 02 00 ЗАБОНШИНОСИ
10 02 00 ЯЗЫКОЗНАНИЕ
10 02 00 LINGUISTICS

**10 02 20 СРАВНИТЕЛЬНО-ИСТОРИЧЕСКОЕ, ТИПОЛОГИЧЕСКОЕ И
СОПОСТАВИТЕЛЬНОЕ ЯЗЫКОЗНАНИЕ**

10 02 20 COMPARATIVE, HISTORICAL AND TYPOLOGICAL LINGUISTICS

УДК 81.1

ББК 81.1-7

**АСИММЕТРИЯ ДАР
ТАРЧУМАИ БАДЕЙ**
(дар мисоли тарчумаи
“Наврӯзнама”-и Умар Хайём)

Мақсудов Умед Олимович, н.и.филол., омӯзгори калони кафедраи забонҳои хориҷӣ, Донишқадаи политехникии Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М.Осимӣ. (Тоҷикистон, Хуҷанд)

**АСИММЕТРИЯ В
ХУДОЖЕСТВЕННОМ
ПЕРЕВОДЕ**
(на примере перевода
“Наврӯз-наме” Омара Хайяма)

Мақсудов Умед Олимович, канд. филол. наук, старший преподаватель кафедры иностранных языков Политехнического института Таджикского технического университета имени академика М.Осими (Таджикистан, Худжанд)

**ASYMMETRY IN LITERARY
TRANSLATION (according to the
translation of “Navruz-name” by
Omar Khayyam)**

Maksudov Umed Olimovich, candidate of philological sciences, senior lecturer of the department of foreign languages under Polytechnic Institute attached to the Tajik Technical University named after academician M. Osimi (Tajikistan, Khujand) E-MAIL: olimi.umed@mail.ru.

Калидвожаҳо: тарчумаи бадеӣ, асимметрия, робитаҳои байнифарҳангӣ, асимметрияи байнифарҳангӣ, асимметрияи грамматикӣ, Наврӯзнама, Умар Хайём, тарчумаи англисӣ

Зухуроти асимметрияи байнифарҳангӣ дар тарчумаи англисии “Наврӯзнама”-и Умар Хайём мавриди омӯзиши қарор гирифтааст. Ҳолатҳои нобаробарии вижагиҳои грамматикӣ дар матни асл ва тарчума муайян гардидаанд. Омӯзиши асимметрияи байнифарҳангӣ дар тарчумаи асари номбурда аз нуқтаи назари хусусиятҳои байнифарҳангӣ ва байнизабонӣ сурат гирифта, бо далелу асноди илмӣ намунаҳои зиёд ҳаллу баррасӣ шудааст. Муқаррар карда шудааст, ки тарчумаи реалияҳо, лугатҳои бемуодил, културамаҳои фарҳангӣ ва дигар воҳидҳои лугавӣ нодуруст анҷом ёфтааст. Ҳамчунин ба зухуроти асимметрияи байнизабонӣ аз лиҳози лугавӣ ва грамматикӣ таваҷҷӯҳи махсус зоҳир гардидааст. Хулоса шудааст, ки дар аксар маврид тарчума ислоҳталаб аст ва нобаробарии категорияҳои грамматикӣ, сохтору таркибҳои синтаксисӣ, ибораҳои исмӣ, феълӣ ва сифатӣ бо муодилҳои англисӣ ба назар мерасад. Дар асоси муқоисаи нусхаҳои русӣ ва англисии “Наврӯзнама” ҳаде задан мумкин аст, ки тарчумаи англисӣ аз намунаи русӣ анҷом ёфтааст.

Ключевые слова: художественный перевод, асимметрия, межкультурная асимметрия, грамматическая асимметрия, “Наврӯз-наме”, Омар Хайём, английский перевод

Исследовано явление межкультурной асимметрии в английском переводе “Наврӯз-наме” Омара Хайяма. Определена асимметрия грамматических особенностей в тексте оригинала и в переводе. Исследование межкультурной асимметрии в указанном произведении осуществлено с точки зрения межкультурных и межъязыковых особенностей, подтверждено множеством научных примеров и фактов. Установлено, что перевод реалий, безэквивалентной лексики, культурных и других лексических единиц осуществлен неверно. Также уделено особое внимание явлениям межъязыковой асимметрии в лексическом и грамматическом аспекте. Сделан вывод, что в большинстве случаев перевод требует редактирования, наблюдается асимметрия грамматических категорий, синтаксических конструкций и фраз, именных, глагольных и прилагательных словосочетаний с английскими эквивалентами. На основании сравнительного анализа русского и английского перевода “Наврӯз-наме” можно утверждать, что английский перевод осуществлен с русского перевода произведения.

Key-words: literary translation, asymmetry, intercultural asymmetry, grammar asymmetry, “Nawruz-Name”, Omar Khayam, English translation

The phenomenon of intercultural asymmetry in the English version of “Navruz-Name” by Omar Khayyam is researched. The asymmetry of grammatical features in the original text and in the translation is determined. The study of intercultural asymmetry in this paper is carried out from the point of view of intercultural and interlanguage features and confirmed with a lot of scientific examples and facts. It is established that the translation of real as non-equivalent vocabulary, culturemes and other lexical units is done incorrectly. Special attention is also paid to the phenomena of interlanguage asymmetry in lexical and grammatical aspects.

The author comes to the conclusion that in most cases the translation requires editing, there is an asymmetry of grammatical categories, syntactic constructions and phrases, nominal, verbal and adjectival phrases with English equivalents. Proceeding from a comparative analysis of the Russian and English translations of “Navruz-Name”, it can be asserted that the English translation was implemented from the Russian version of the work in question.

Таққику баррасии робитаҳои байнифарҳангӣ дар матнҳои англисӣ ва тоҷикӣ ҷиҳати таъйини зухуроти муодилокӣ ва асимметрияи тарҷума, масъалаи муҳим ба шумор меравад.

Масоили асимметрияи байнифарҳангӣ ва байнизабони Т.Г. Грушевитская, В.Д. Попков ва А.П. Садохин мавриди баррасӣ қарор додаанд. Ҳамчунин, Т.Ф. Персикова, В.А. Гудков ва А.П. Садохин перомунӣ равобитаи байнифарҳангӣ, аз ҷумла ҷараёни муносибати фарҳангӣ, рушди робитаҳои фарҳангӣ ва забонӣ, муодилаи арзишҳои милли-фарҳангӣ ва робитаҳои дигар андешаҳои ҷолиби диққат баён намуудаанд.

Л.И. Грушаева дар китоби ба масъалаҳои вижагӣҳои асимметрияи байнифарҳангӣ бахшидааш, барҳақ таъкид намуодааст, ки хангоми бо фарҳанги бегона ошно шудан, шахс ба ихтилофи фарҳангҳо эътибор зоҳир мекунад [3, 85].

Асимметрияи байнифарҳангӣ ба намуди асимметрияи рамзҳои фарҳангӣ зоҳир шуда, тавассути он низомҳои рафтор ва арзишҳои, ба монанди одоби муошират, низоми имову ишора, низоми конвенсияҳо, табу ва ғайра инъикос мегардад [20, 405].

Ба илова, асимметрия - вижагӣҳои нобаробар ва номакшуфи фарҳангҳо буда, хангоми муқоиса ошкор мешавад. Фарҳангҳои тоҷикӣ ва англисӣ ҳини қиёс ва муқобалаи омилҳои

фархангӣ, масалан истифодаи босамари вақт, истиклолияти фикрӣ, манфиатҳои гурӯҳӣ ва инфиродӣ, риояи мӯҳлати иҷрои нақша ва ғайра ба ҳам асимметрии мебошанд.

Умумиятҳои луғавӣ дар забонҳои гуногуни дунё ва таҳқиқи паҳлӯҳои номакшуфи он аз масоили ҷолиби забоншиносӣ ба ҳисоб рафта, олимони зиёд аҳамияти омӯзиши онро таъкид намудаанд.

Интиқоли луғатҳои бемуодил ва реалияҳо аз масъалаҳои мубрами забоншиносӣ ва тарҷумашиносӣ ба ҳисоб рафта, як қатор муҳаққиқон, аз ҷумла дар Русия ва Аврупо Л.С. Бархударов, В.Н. Комиссаров, А.В. Фёдоров, А.К. Гатилова, Т.Р. Левитская, А.О. Иванов, П.В. Чернов, В.Н. Крупнов, Ю. Найда, В.Г. Гак, А.М. Фитерман, дар Тоҷикистон М. К. Усмонов, Ф.М. Турсунов, Д. Шарифова, Сафарзода Рухангез, Ф. Охунҷонова, Б. Наврӯзшоев ва дигарон зарурати таҳқиқи ин масъаларо таъкид намудаанд.

Омилҳои функционалии асимметрияи байнизабонӣ дар тарҷумаи мутуни бадеӣ зиёд ба назар расида, зарурати таҳқиқи масъалаи мазкурро ҳанӯз дар замони шӯравӣ А.В. Бондарко таъкид намуда буд.

Дар мақола мисолҳо аз намунаи англисии “Наврӯзнома”-и Умар Хайём, ки тарҷумаи он ба профессор П. Ҷамшедов (2012, Душанбе) мутааллиқ аст, матраҳ шуда, омилҳои грамматикӣ ва зухуроти асимметрияи байнифархангӣ ва байнизабонӣ ба маърази таҳқиқ кашида мешаванд.

Ҷадвали 1.1.

Матни асл	Тарҷума
Бисмиллоҳи-р-раҳмони-р-раҳим [17, 25].	<i>For the sake of the Allah mercy and merciful</i> [17, 205].

Чи тавре аз тарҷумаҳои Куръони карим маълум аст, ибораи “*Бисмиллоҳи-р-раҳмони-р-раҳим*” (Ба номи Худованди бахшанда ва меҳрубон) тақрибан бо услуби яқсон маънидод шудааст. Аммо тарҷумаи П. Ҷамшедов “*For the sake of the Allah mercy and merciful*” (Ба хотири Аллоҳи раҳмдил ва меҳрубон) аз тарҷумаҳои шинохта ва маълум ба кулӣ фарқ мекунад. Масалан, доктор Мустафо Хаттоб ибораи мазкурро ба гунаи зерин тарҷума намудааст:

In the Name of Allah - the Most Compassionate, Most Merciful [20].

Ба номи Худованди бахшанда ва бениҳоят меҳрубон.

Дар тарҷумаи ӯ, сифатҳои “*the Most Compassionate*” ва “*Most Merciful*” ба шакли дараҷаи оӣ омада, бо муодили “*раҳмони-р-раҳим*” аз лиҳози омилҳои функционалӣ-грамматикӣ асимметрия шудааст. Аммо аз ҷиҳати омилҳои маъноӣ мувофиқ омадааст.

Дар бобати вижагиҳои асимметрияи байнифархангӣ Грушаева Л.И. таъкид мекунад, ки ҳангоми бо фарханги бегона рӯ ба рӯ шудан, арзишҳои фарқкунандаи фархангӣ мунъакис мегарданд [3, 13].

Ҳамзамон, Талол Итонӣ ба таври дигар тарҷума кардааст: “*In the name of God, the Gracious, the Merciful*” [21], ки ин ҷо вожаҳои қайдшуда ба намуди сифати дараҷаи одӣ (аммо мантиқан ифодагари дараҷаи оӣ) омадааст, ки нисбат ба тарҷумаи қаблӣ беҳтар аст.

Тарҷумаи Шоқир М.Х. “*In the name of Allah, the Beneficent, the Merciful*” [23] низ бо матни асл аз лиҳози маъноӣ симметрия мебошад.

Дар тарҷумаи профессор П. Ҷамшедов, ибораи “*For the sake*” (ба хотири, аз барои, барои) бо ибораи “*Бисми*” (ба номи) дар ҳолати асимметрияи маъноӣ буда, вожаи “*Аллоҳ*” дар тарҷума бо артикли муайянии “*the Allah*” яқоя омадааст, ки қорбурди артикл лозим нест.

Ҷадвали 1.2.

Матни асл	Тарҷума
-----------	---------

Чун Ҷамшед он рӯзро <i>дарёфт</i> , Наврӯз <i>ном ниҳод</i> ва ҷашн <i>оин овард</i> ва пас аз он подшоҳону дигар мардумон <i>бад-ӯ иқтудо карданд</i> [17, 26].	When Jamshed <i>has comprehended</i> this day, he <i>named</i> it Nawruz and <i>has brought it into custom</i> as a holiday. Kings and other people <i>have followed it</i> [17, 206].
--	--

Дар матни тарҷума, номи ҷашн ба тариқи транслитератсия бидуни шарҳу тавзеҳ баргардон шуда, зуҳури асимметрияи байнифарҳангӣ ба ҷашм мерасад. Аз лиҳози мувофиқати ҳудуди замонҳо, нишонаҳои асимметрияи грамматикӣ низ мушоҳида мешавад. Масалан, дар ҷумлаи дувум, феъли “*ном ниҳод*” ва дигар феълҳо дар шакли замони гузаштаи нақлӣ/ҳикоягӣ омадаанд. Пас, ин ҷо пайдарҳамии замонҳо дар тарҷума риоя нашудаанд.

Пайдарҳамии замонҳо дар тарҷума риоя нашудаанд. Чунончи дар боло қайд намудем, хабари “*ном ниҳод*” дар тарҷума “*he named*” бо замони гузаштаи одӣ маънидод шуда, лекин дар ҷумлаҳои боқимонда, гурӯҳи замонҳои мутлақ (Perfect) истифода шуда, асимметрияи синтаксисӣ руҳ додааст.

Дар забони англисӣ баъзан сараъзо дар замони ҳозираи мутлақ меояд, аммо ҷумлаи пайрав дар замони гузаштаи мутлақ баён мегардад.

Дар мисоли дигар, ибораи “*ҷашн оин овард*” чун “*has brought it into custom as a holiday*” нодуруст тарҷума гардида, бояд чунин тарҷума шавад: “*has brought it in customs as a holiday*” (дар оин ба сифати ҷашн ворид намуд). Феъли таркибии “*bring into custom*” аз лиҳози сохт нодуруст мебошад. Ба назари ин ҷониб, “*bring in customs*” навиштан беҳтар аст.

Ҳамчунин, ҷонишини “*it*” бо “*him*” бояд иваз шавад, зеро исми қаблӣ рабт ба шахс дорад. Дар маҷмӯъ, ба назари мо, тарҷумаи дурусти матн бояд “*Kings and other people have followed him*” (Шоҳон ва мардумони дигар ӯро пайгирӣ намуданд) аст. Хулоса, аз таҳлили ҷумлаи боло бармеояд, ки зери таъсири зуҳуроти асимметрияи грамматикӣ ва луғавӣ-маъноӣ якҷанд иштибоҳ руҳ додааст. Сабаб дар он аст, ки тарҷумон маънои луғавии вожаҳоро нодуруст дарк намудааст ё тарҷума аз нусхаи русӣ иҷро шудааст.

Ҷадвали 1.3.

Матни асл	Тарҷума
<i>Ва қиссаи он чунон аст</i> , ки чун <i>Каюмарс - аввал аз мулуки Аҷам ба подшоҳӣ биниаст</i> , <i>хост</i> , ки айёми солу <i>мохро ном ниҳаду таърих созад</i> , <i>то мардумон онро бидонанд</i> [17, 26].	<i>They say</i> , that when <i>the King of Iran Kayumars the First became the King</i> , <i>he has decided to give names to days of year and month and to establish chronology that people knew it</i> [17, 206].

Макростратегия маҷмӯи усулҳои мутобиқсозӣ, навсозӣ, ҳамоҳангсозӣ, ҷӯрсозӣ ва ғайра мебошад. Дар тарҷумаи баъдӣ, ҷумлаи содаи “*Ва қиссаи он чунон аст*” бо услуби эҷоз “*They say*” (онҳо мегӯянд ё нақл мекунад) баён шуда, аз лиҳози маъноӣ луғавӣ асимметрия шудааст. Ҷумлаи “*Каюмарс - аввал аз мулуки Аҷам ба подшоҳӣ биниаст*” ба таври вижа “*King of Iran Kayumars the First became the King*” (Каюмарс нахустин шоҳи Эрон гардид) маънидод гардида, вожаи “*Аҷам*” ба ҳайси реалия омада, бояд бидуни тарҷума қорбасти мегардид ва тарҷумонро зурур буд, ки ин вожаҳо дар поварақ шарҳу тавзеҳ диҳад. Масалан, маънои луғавии вожаи “*Аҷам*” дар фарҳанги англисӣ ба таври зайл баён шудааст:

“Ajam is an Arabic word - meaning mute, which today refers to someone whose mother tongue is not Arabic. During the Arab conquest of Persia, the term became a racial pejorative. in many languages including Persian, Turkish, Urdu, Azerbaijani, Bengali, Hindi, the Kurdish languages, Pashto, Gujarati, Malay, Punjabi, and Swahili-Ajam and Ajami referring to Iran and Iranians respectively”[25].

Аҷам калимаи арабӣ буда, маънои гунгро ифода мекунад. Имрӯз шахсеро аҷамӣ мегӯянд, ки забони модариаши арабӣ нест. Ҳангоми истилои арабҳо, истилоҳи мазкур ба алфози қабех мубаддал шуд. Ин вожа дар забонҳои форсӣ, туркӣ, урду, озарбойҷонӣ, бенгалӣ, ҳиндӣ, курдӣ, пашту, гуҷаротӣ, малайӣ, панҷобӣ, сваҳилий роиҷ буда, онро беиштар ба форсигӯён нисбат медиҳанд.

Дар тарҷумаи ҷумлаи “хост, ки айёми солу моҳро ном ниҳаду таърих созад, то мардумон онро бидонанд” асимметрияи грамматикӣ-маъноӣ ба назар расидааст. Яъне, дар тарҷумаи “*he has decided to give names to days of year and month and to establish chronology that people knew it*” қисмати дувуми ҷумла “*to establish chronology that people knew it*” бо матни асл нобаробар маънидод шуда, муқобили ҷумлаи асл гаштааст. Зеро, пайвандаки “*and*” бори дувум бемаврид истифода шуда, услубро халалдор кардааст. Ҳамчунин, иборани “*people knew it*” (то ки мардум бидонанд) аз лиҳози имло нодуруст истифода шуда, бояд “*people who had to know it*” (то ки мардум бидонанд) тарҷума шавад. Тарҷума саҳеҳи ин ҷумла бояд ба таври зерин сурат гирад: “*he has decided to give names to days of year and month to establish chronology for people who had to know it*” (хост, ки айёми солу моҳро ном ниҳад ва таърих созад, то ки мардум бидонанд).

Ҷадвали 1.3.

Матни асл	Тарҷума
Бингарист , ки он рӯзи бомдод Офтоб ба аввал дақиқаи Ҳамал омад, мубадони Аҷамро гирд карду бифармуд, ки таърих аз ин ҷо оғоз кунанд [17, 26].	He established that day when in the morning the sun is included into the first minute of constellation of the Aries , has collected mobed ¹ of Iran and has ordered to begin chronology from this moment [17, 206].

Дар намунаи боло, маънои луғавии феълҳои “*бингарист*” ва “*established*” (таъсис дод) нобаробар буда, баргардони “*Офтоб*” - “*the sun*” нодуруст анҷом ёфтааст, ки бояд “*the Sun*” навишта мешуд. Дар давраи салтанати Ҷамшед *Офтоб* муқаддас шуморида мешуд, бинобар ин бояд бо ҳарфи калон навишта шавад.

Дар матни тарҷумаи вожаи “*mobed*” (*мӯбад*) дар шакли танҳо “*омада*”, бояд дар шакли ҷамъ “*mobeds*” (*мӯбадон*) ифода меёфт. Ё худ муодили англисии “*priests*” (*мӯбадон*)-ро истифода бурдан қобили қабул мебошад.

Ҷадвали 1.4.

Матни асл	Тарҷума
Мубадон ҷамъ омаданду таърих ниҳоданд ва чунин гуфтанд мубадони Аҷам, ки доноёни он рӯзгор будаанд, ки Эзиди табораку Таоло дувоздаҳ фаришта офаридааст, аз он чаҳор фаришта бар осмонҳо гумоштааст, то осмонро ба ҳар чӣ андар ўст аз аҳриманон нигоҳ доранд ва чаҳор фариштаро бар чаҳор гӯшаи чаҳон гумоштааст, то аҳриманонро гузар надиханд , ки аз кӯҳи Қоф баргузаранд ва чунин гӯянд, ки	Mobeds have gathered and have established chronology from that moment . Mobeds of Iran who were scientists of that time said that supreme and sacred Izad has created twelve angels, from them four angels has sent to heavens in order to protect the sky from the devils , four of them has sent to four corners of the world not to let devils pass through Kaf mountains, and to four

¹ A mobed /'moʊ'bed,-bæd/ or mobad (Middle Persian) is a Zoroastrian cleric of a particular rank. Unlike a herbad (ervad), a mobed is qualified to serve as celebrant priest at the Yasna ceremony. A mobed is also qualified to train other priests.

чаҳор фаришта дар осмонҳову заминҳо мегарданд ва аҳриманонро дур медоранд аз халоиқ [17, 26].	angels, he has ordered to walk on the sky and the earth and <i>to drive away devils from people</i> [17, 206].
---	--

Дар чумлаи боло, вожаи “*мӯбадон*” - “*Mobeds*” (мӯбадон) дуруст тарҷума шуда, вале мазмуни иборои “*from that moment*” дар матни асл сабт нашудааст, онро тарҷумон илова намуудааст.

Иборои “*Эзиди табораку Таоло*” бояд “*the Blessing and Almighty God*” тарҷума шавад. Аммо дар тарҷума П. Ҷамшедов иборои мазкур дар гунаи “*supreme and sacred Izad*” (Эзиди бузург ва муқаддас) омадааст, ки вожаҳои “*supreme*” (бузург, акбар) ва “*sacred*” (муқаддас, пок) аз лиҳози маъноӣ луғавӣ бо матни асл мувофиқ нестанд.

Ҷамчунин, калимаи “*доноён*” - “*scientists*” (олимон) маънидод шуда, дар он асимметрияи маъноӣ - луғавӣ ба амал омадааст. Илова бар ин, вожаи “*аҳриман*” низ бояд “*demon*” (аҳриман) таҷума шавад, зеро “*devils*” бештар ба маъноӣ “*шайтон, иблис, дев, чун*” меояд. Аммо калимаи “*demon*” дар луғатҳои англисӣ-форсӣ “*аҳриман, африт, азозил, руҳи палид*” тавзеҳ ёфтааст.

Чумлаи баъдӣ “*аҳриманонро дур медоранд аз халоиқ*” чун “*to drive away devils from people*” (иблисхоро аз мардум дур кардан) тарҷума шудааст. Ба ақидаи мо, варианти “*to keep demons away from people*” (аҳриманонро аз халқ дур доштан) маъноӣ асло хубтар ифода мекунад.

Ҷадвали 1.5.

Матни асл	Тарҷума
<i>ва чунин мегӯянд</i> , ки ин ҷаҳон андар миёни он ҷаҳон чун хонаест нав андар сарои куҳан бароварда. <i>Ва</i> Эзиди Таоло <i>Офтобро</i> аз нур биофариду осмонҳову заминҳоро бад-ӯ парвариш дод [17, 26].	<i>They said</i> that this world is in other world as the new house constructed in an old palace, and that supreme Izad has created <i>the sun</i> from light, <i>and</i> by means of the sun he has created the sky and the earth [17, 206].

Дар ҷадвали боло, чумлаҳои мураккаби тобӣ ва пайваст дар раванди тарҷума яқоя шуда, ба чумлаи мураккаби омехта (Complex-Compound Sentences) мубаддал шудааст, ки аз зуҳури асимметрияи синтаксисӣ дарак медиҳад. Дар ин маврид ба тарҷумаи мазмун эроде нест, сухан дар бораи сохти чумла меравад.

Аз таҳлилу баррасии намунаҳои боло бармеояд, ки тарҷумон дунболи ифодаи воҳидҳои алоҳида гашта, баъзан аз мазмун ва мундариҷаи асл дур мондааст. Реалия ва луғатҳои бемуодилро тарҷумон бояд дар шакли асл оварда, дар поварак ё қавсайн тавзеҳ ва тавсифи дахлдорро илова мекард. Ғайр аз ин, зуҳури асимметрияи грамматикӣ дар нобаробарии категорияҳои грамматикӣ, сохтору таркибҳои синтаксисӣ, ибораҳои исмӣ, феълӣ ва сифатӣ зоҳир шудааст.

Дар асоси муқоисаи тарҷумаҳои русӣ ва англисии “Наврӯзнома” бо занни наздик ба яқин метавон гуфт, ки тарҷумаи англисӣ аз намунаи русӣ сураг гирифтааст. Ба иборои дигар, ҳолатҳои асимметрияи байнизабонӣ, ки дар тарҷумаи англисӣ ва асли тоҷикӣ ба мушоҳида мерасанд, бо нусхаи русӣ умумияти бештар доранд.

Пайнавишт:

1. *Античность как тип культуры / А. Ф. Лосев, Н. А. Чистякова, Т. Ю. Бородай и др./- М.: Наука, 1988.-336 с.*
2. *Буддизм и средневековая культура народов Средней Азии. - Новосибирск: Сибирское отд-ние, 1980. - 177 с.*

3. Грушаева, Л.И., Цурикова, Л.В. Введение в теорию межкультурной коммуникации: Учебное пособие [Текст] / Л.И. Грушаева, Л.В. Цурикова. - 2-е изд., дополн. - Воронеж: Воронежский государственный университет, 2004. - 424 с.
4. Гуревич П.С. Культурология. - М.: Проект, 2003. - 336 с.
5. Елизарова Г.В. Культура и обучение иностранным языкам / Г.В. Елизарова. - СПб.: КАРО, 2005. - 352с.
6. Карпухина В. Н. Конструирование лингвистической реальности при смене семиотического кода культуры: монография. - Барнаул: Издательство Алтайского университета, 2013. - 232 с.
7. Комилов Р. Мухтасари таърихи адён / Р. Комилов. - Душанбе: Сино, 1995. - 90 саҳ.
8. Леута О.Н. Ю.М. Лотман. О трех функциях текста // Вопросы философии. 2002. № 11. С. 165-173.
9. Лотман Ю.М. Культура и информация // Статьи по семиотике культуры и искусства. СПб., 2002б. - 768 с.
10. Лотман Ю.М. Устная речь в историко-культурной перспективе // Статьи по семиотике культуры и искусства. - СПб., 2002. - 768 с.
11. Лотман Ю.М. Статьи по семиотике и топологии культуры // Лотман Ю.М. Избранные статьи в трех томах. Открытый Фонд Эстонии. ТОМ I. - Таллин: Александра, 1992. - 242 с.
12. Лотман, Ю.М. Семиосфера / Ю.М. Лотман. – СПб.: Искусство - СПб, 2004. - 704 с.
13. Павлович, А.А. Панорама философствования Запада: Античность: учеб. пособие / А.А. Павлович. - Пермь: Изд-во Перм. гос. тех. ун-та, 2007. - 272 с.
14. Полищук В.И. Культурология. -М., 1999. - 446с.
15. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. - М., 2000. - 262 с.
16. Фарҳангиносии Н.Тоҷов, К.Хусейнов, Р.Назаров, М.Тоҷев. Китоби дарси барои донишҷуёни мактабҳои олии. - Душанбе, «Шуҷоиён», 2011, 232 с.
17. Хайём, У. Наврӯзнама. - Душанбе: Адиб, 2012.- 352 с.
18. Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию / У. Эко - ТОО ТК «Петрополис», 1998. - 432 с.
19. Hall E. Beyond Culture / E. Hall. - New York: Doubleday, 1976. - 256 p.
20. Quran: translated by Dr. Mustafa Khattab: <https://quran.com/1> (санаи муруҷиат: 20.03.2021).
21. Quran: translated by Talal Itani. URL: <https://www.clearquran.com/> (санаи муруҷиат: 20.03.2021).
22. Routledge Encyclopedia of Translation Studies. M. Baker (Ed.). London; New York, Routledge, 1998, 654 p.
23. The Koran: translated by Shakir M.H. URL: <http://www.qurango.com/english/1.html>(санаи муруҷиат: 20.03.2021).
24. Cambridge dictionary. Beneficent. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/beneficent> (санаи муруҷиат: 20.03.2021).
25. Cambridge dictionary. Beneficent. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/beneficent> (санаи муруҷиат: 20.06.2021).

Reference Literature:

1. Antiquity as a Type of Culture. A.F. Losev, N.A. Chistyakova, T.Yu. Boroday & others. - М.:

- Science, 1988. - 336 pp.
2. *Buddhism and Medieval Culture of the Peoples of Central Asia.* - Novosibirsk: Siberian branch, 1980. - 177 pp.
 3. *Grushaeva, L.I., Tsurikova, L.V. Introduction to the Theory of Intercultural Communication: textbook / L.I. Grishaeva, L.V. Tsurikova.* – 2-nd edition, supplemented. - Voronezh: Voronezh State University, 2004. - 424 pp.
 4. *Gurevich II. S. Cultural Studies.* - M.: Project, 2003. - 336 pp.
 5. *Yelizarova, G.V. Culture and Tuition to Foreign Languages / G.V. Yelizarova.* - St. Petersburg: CARO, 2005. - 352 pp.
 6. *Karpukhina V.N. Construction of Linguistic Reality under the Change of the Semiotic Code of Culture: monograph.* - Barnaul: Publishing house of Altay University, 2013. - 232 pp.
 7. *Komilov R. Brief History of Religions / R. Komilov.* - Dushanbe: Sino, 1995. - 90 pp.
 8. *Leuta O.N., Lotman Yu.M. On three Functions of the Text // Issues of Philosophy.* 2002. No. 11. - pp. 165-173.
 9. *Lotman Yu.M. Culture and Information // Articles on Semiotics of Culture and Art.* - St. Petersburg, 2002b. - 768 pp.
 10. *Lotman Yu.M. Oral Speech in Historical and Cultural Perspective // Articles on Semiotics of Culture and Art.* - St. Petersburg, 2002. - 768 pp.
 11. *Lotman Yu.M. Articles on Semiotics and Typology of Culture // Lotman Yu.M. Selected articles in three volumes. Open Fund of Estonia. Volume I.* - Tallinn: "Alexandra", 1992. - 242 pp.
 12. *Lotman, Yu.M. Semiosphere / Yu.M. Lotman* - St. Petersburg: "Art-St. Petersburg", 2004. - 704 pp.
 13. *Pavlovich, A.A. Panorama of the Philosophizing of the West: Antiquity: textbook // A.A. Pavlovich.* - Perm: Publishing House of Perm State Technical University. 2007. - 272 pp.
 14. *Polishchuk V.I. Cultural Studies.* - M., 1999. - 446 pp.
 15. *Ter-Minasova S.G. Language and Intercultural Communications.* - M., 2000. - 262 pp.
 16. *Cultural Studies. N.Tojov, K. Huseynov, R. Nazarov, M. Tojev. Dushanbe, "Shujoiyon", (Brave Warriors) 2011,* - 232 pp.
 17. *Khayam, U. Nawruzname.* - Dushanbe: Man-of-Letters, 2012, - 352 pp.
 18. *Eco, U. Missing Structure. Introduction to Semiology. Eco-LLP TC "Petropolis",* 1998. - 432 pp.
 19. *Hall, E. Beyond Culture / E. Hall.* - New York: Doubleday, 1976. - 256 pp.
 20. *Quran: translated by Dr. Mustafa Khattab: <https://quran.com/1>* (Date of appeal: 20.03.2021).
 21. *Quran: translated by Talal Itani. URL: <https://www.clearquran.com/>* (Date of appeal: 20.03.2021).
 22. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies. M. Baker (Ed.). London; New York, Routledge, 1998, 654 pp.*
 23. *The Quran: translated by Shakir M.H. URL: <http://www.qurango.com/english/1.html>*(Date of appeal: 20.03.2021).
 24. *Cambridge dictionary. Beneficent. URL: <https://dictionary.cambridge.org/-dictionary/english/beneficent>* (Date of appeal: 20.03.2021).
 25. *Cambridge dictionary. Beneficent. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/beneficent>* (санаи муруҷиат: 20.06.2021).